

Uwaga:

W każdy poniedziałek ukazuje się „Serwis Doradztwa Podatkowego”, będący elektronicznym dodatkiem do miesięcznika „Biuletyn ISP-Doradztwo Podatkowe” wydawanego od ponad 15 lat przez Instytut. „Serwis Doradztwa Podatkowego” dostępny jest bezpłatnie dla wszystkich Osób oraz Instytucji zainteresowanych profesjonalną wiedzą podatkową, a zwłaszcza księgowych, biur rachunkowych, płatników podatków, doradców podatkowych i biegłych rewidentów. Serwis dostępny jest na stronie: www.isp-modzelewski.pl.

Problemy opodatkowania odszkodowań oraz odsetek od odszkodowań podatkiem dochodowym od osób fizycznych

Opracował: Bartłomiej Kurant

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych¹, opodatkowaniu podatkiem dochodowym podlegają wszelkiego rodzaju dochody, z wyjątkiem dochodów wymienionych w art. 21, 52, 52a i 52c oraz dochodów, od których na podstawie Ordynacji podatkowej zaniechano poboru podatku. Stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 1 ww. ustawy, źródłami przychodów są stosunek służbowy, stosunek pracy, w tym spółdzielczy stosunek pracy, członkostwo w rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub innej spółdzielni zajmującej się produkcją rolną, praca nakładcza, emerytura lub renta. Na mocy art. 11 ust. 1 ww. ustawy, przychodami (z pewnymi zastrzeżeniami pozostającymi bez znaczenia w rozpatrywanej sprawie) są otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń. Opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych podlegają zatem wszelkie dochody osiągnięte przez podatnika, z wyjątkiem tych dochodów, które zostały enumeratywnie wymienione przez ustawodawcę jako zwolnione od podatku, bądź od których zaniechano

poboru podatku, w drodze rozporządzenia wydanego przez Ministra Finansów.

W celu określenia skutków podatkowych wypłaty odszkodowań związanych z ubezpieczeniami majątkowymi oraz osobowymi, w pierwszej kolejności przywołać treść przepisów ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., które określają zakres zwolnień w tym zakresie. Odszkodowanie jest szczególnym rodzajem świadczenia polegającego na naprawieniu szkody, czyli uszczerbku, jakiego doznaje poszkodowany we wszystkiego rodzaju dobrach przez prawo chronionych; idzie zarówno o uszczerbek majątkowy jak i niemajątkowy. W praktyce szkoda może obejmować stratę polegającą na ubytku w majątku - wskutek doznania tej straty poszkodowany staje się uboższy niż był dotychczas lub może dotyczyć utraconych korzyści, jakich poszkodowany mógłby się spodziewać, gdyby mu szkody nie wyrządzone - wówczas poszkodowany nie staje się bogatszy, jakkolwiek mógł liczyć na wzbogacenie się.

Zgodnie z art. 21 ust. 1 pkt 4 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych wolne od podatku dochodowego są kwoty otrzymane z tytułu ubezpieczeń majątkowych i osobowych, z wyjątkiem:

1) odszkodowań za szkody dotyczące składników majątku związanych z prowadzoną działalnością gospo-

darczą lub prowadzeniem działań specjalnych produkcji rolnej, z których dochody są opodatkowane zgodnie z art. 27 ust. 1 lub art. 30c,

2) dochodu, o którym mowa w art. 24 ust. 15 i 15a (tj. dochodu z ubezpieczeń związanych z funduszami kapitałowymi oraz dochodu z tytułu inwestowania składki ubezpieczeniowej w związku z umową ubezpieczenia na życie lub dożycie).

Na podstawie powołanego przepisu bezsporne jest zwolnienie od podatku dochodowego od osób fizycznych wszelkich odszkodowań otrzymanych z tytułu ubezpieczeń zarówno majątkowych, jak i osobowych. Powstaje jednak pytanie, czy art. 21 ust. 1 pkt 4 tej ustawy obejmuje zakresem zwolnienia także otrzymane przez podatnika odsetki od należności głównej, tj. odszkodowania, należne z tytułu nieterminowego wykonania zobowiązania.

Podkreślenia wymaga, że art. 21 ust. 1 tej ustawy w punktach 3, 3a, 3b, 3c oraz 3d zwalnia od podatku dochodowego od osób fizycznych inne rodzaje odszkodowań w stosunku do tych wymienionych w pkt 4 powołanego przepisu. Jednakże należy zwrócić uwagę, że w omawianych przypadkach ustawodawca wyraźnie zawarł zapisy zwalniające od opodatkowania jedynie odszkodowania. Tymczasem,

¹ tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 361 z późn. zm., zwana dalej „ustawą z dnia 26 lipca 1991 r.”.

w przypadkach dotyczących ubezpieczeń osobowych i majątkowych, przepis przewiduje zwolnienie w stosunku do „kwot otrzymanych” z tego tytułu. Zarówno biorąc pod uwagę wykładnię literalną jak i celowościową tego przepisu, można sformułować wniosek, iż tak skonstruowany przepis zwalnia od opodatkowania nie tylko należność główną stanowiącą odszkodowanie, ale także wszelkie prawa uboczne, mieszczące się w zakresie wyrażenia „kwot otrzymanych z tytułu ubezpieczeń majątkowych i osobowych”, w tym otrzymane przez podatnika odsetki. Słusznie bowiem można przypuszczać, że w przypadku, gdyby celem ustawodawcy było zwolnienie z opodatkowania jedynie odszkodowań, posłużyłby się on w konstrukcji art. 21 ust. 1 pkt 4 bezpośrednim wyrażeniem, analogicznym do tych zawartych w punktach 3-3d.

Problem opodatkowania odsetek od odszkodowań był również pośrednio rozstrzygany przez sądownictwo administracyjne, w tym przez Naczelny Sąd Administracyjny. W wyroku z dnia 17 stycznia 2014 r. (II FSK 289/12), NSA wskazał, iż jeśli zwolnione z podatku jest odszkodowanie, to tym zwolnieniem objęte są również odsetki zasądzone w związku z opóźnieniem w jego wypłacie. Zgodnie z poglądem wyrażonym w uzasadnieniu powołanego wyroku, „(...) *odsetki należy przypisać do tego samego źródła przychodów co należność główną - a co za tym idzie, podlegają one opodatkowaniu w ten sam sposób. (...) z konieczności przeprowadzania ścisłej i literalnej wykładni przepisów regulujących zwolnienia podatkowe nie można wyprowadzić wniosku, że odsetki należy przyporządkować do innego źródła przychodu niż należność główną.*” Powyższe potwierdza, że na podstawie zwolnienia przewidzianego w art. 21 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. opodatkowaniu nie będą podlegać także odsetki od odszkodo-

wań, otrzymane z tytułu ubezpieczeń majątkowych i osobowych.

Należy jednak przy tym nadmienić, że organy administracji publicznej, w tym organy podatkowe, często prezentują odmienny pogląd na omawiany problem – przykładem może być m. in. interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Bydgoszczy z dnia 1 lipca 2014 r., (ITPB1/415-385/14/AK), w której organ w sprawie dotyczącej odszkodowania z tytułu ubezpieczenia wskazał, że odsetki zasądzone wyrokiem sądu nie korzystają ze zwolnienia od podatku dochodowego, ponieważ nie są odszkodowaniem lub zadośćuczynieniem lecz wynikają z odrębnych przepisów i dotyczą opóźnienia w spłacie świadczenia pieniężnego.

Istotnym problemem w związku z opodatkowaniem odszkodowań są również wątpliwości dotyczące możliwości zastosowania przewidzianych w art. 21 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. zwolnień do kwot odszkodowań wypłacanych na rachunek kancelarii odszkodowawczej. Przede wszystkim należy dokonać rozróżnienia dwóch przypadków – tj. sytuacji, kiedy kancelaria odszkodowawcza pełni jedynie rolę pośrednika osoby fizycznej przy przekazaniu wypłaconej kwoty odszkodowania, oraz sytuacji, kiedy nastąpiła na rzecz tej kancelarii odszkodowawczej cesja roszczenia głównego przez ubezpieczonego. W przypadku cesji roszczenia, prawo do odszkodowania zostaje przeniesione na inny podmiot, którym w omawianym problemie może być m. in. kancelaria odszkodowawcza. Przejście prawa na inny podmiot wiąże się jednocześnie z jego utratą przez cesjonariusza, który tym samym traci uprawnienie do zastosowania zwolnienia z opodatkowania podatkiem dochodowym przewidzianego przez art. 21 ust. 1 pkt. 4 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., ze względu na brak jakiegokolwiek przychodu z tytułu ubezpieczenia majątkowego lub osobowego.

Jeżeli natomiast inny podmiot (kancelaria odszkodowawcza) pełni rolę jedynie pośrednika, na którego konto wypłacana jest kwota z tytułu odszkodowania należnego osobie fizycznej, przejście prawa nie nastąpi, pozostając przy pierwotnie ubezpieczonym, i tym samym stanowić będzie jego przychód podlegający opodatkowaniu. Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., przychodami, z zastrzeżeniem art. 14-15, art. 17 ust. 1 pkt 6, 9 i 10 w zakresie realizacji praw wynikających z pochodnych instrumentów finansowych, art. 19, art. 20 ust. 3 i art. 30f, są otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń. Co do zasady, przekazanie pieniędzy pełnomocnikowi jest równoznaczne z pozostawieniem ich do dyspozycji mocodawcy, tak więc przychód z tego tytułu powstanie w momencie przekazania kwoty należnej na rachunek pełnomocnika. Ze względu na to, iż właścicielem należności z odszkodowania w omawianym przypadku nadal pozostaje osoba fizyczna, której roszczenie z tytułu ubezpieczenia przyznano, zwolnienie przewidziane w art. 21 ust. 1 pkt. 4 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. będzie mogło być zastosowane.

Odnosząc się zaś do problemu opodatkowania odszkodowań podatkiem od towarów i usług należy wskazać, iż odszkodowania nie stanowią w ogóle przedmiotu opodatkowania tym podatkiem w rozumieniu ustawy z dnia 11 marca 2004 r. Oznacza to, że w przypadku kwot uzyskanych z tytułu odszkodowań osobowych i majątkowych, podatnicy nie będą obowiązani do zapłaty podatku od towarów i usług z tego tytułu. Stanowiska organów podatkowych potwierdzające powyższe są jednoznaczne, nie budząc żadnych wątpliwości w tej materii.